

UDOMITELJSTVO TRUDNICA ILI RODITELJA S DJETETOM IZ PERSPEKTIVE STRUČNJAKA

Maja Laklija

Studijski centar socijalnog rada – Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Antonia Vladić

Centar za socijalnu skrb Zagreb – Podružnica Peščenica

Silvija Stanić

Udruga roditelja „Korak po korak“, Zagreb

✉ E-mail: maja.laklija@pravo.hr

SAŽETAK

Cilj rada bio je dobiti uvid u iskustva stručnjaka o radu u području udomiteljstva trudnica i/ili roditelja s djetetom. Istraživanje je provedeno sa stručnjacima iz područja zaštite prava djece i obitelji (N = 59). Podatci su prikupljeni pomoću upitnika te obrađeni kvantitativnom analizom sadržaja. Rezultati ukazuju na nerazvijenost udomiteljstva za trudnice ili roditelja s djecom u Hrvatskoj pri čemu stručnjaci opisuju izazove u radu u vidu poteškoća i prepreka na strani udomiteljskih obitelji, korisnika, države i stručnjaka. Kao posebno osjetljivim prepoznaju udomiteljstvo maloljetnih majki i maloljetnih roditelja koje za sobom nosi i određene izazove u skrbi, ali i rizike. Kompetencije koje bi udomitelji trudnica ili majki s djecom trebali imati opisuju znanjem i vještinom, potrebnom stručnom spremom, dobi, vlastitim osobinama i prethodnim iskustvom. Stručnjaci navode da bi edukacija udomitelja trebala obuhvatiti teme vezane uz ulogu stručnjaka, sustava i udomitelja, zatim teme koje se odnose na odnos i dužnosti udomitelja prema trudnici/roditelju i njihovoj djeci, kao i teme vezane uz kontakt udomitelja s partnerom – ocem djeteta, obitelji trudnice/roditelja, kao i s lokalnom zajednicom. Stručnjaci daju i preporuke za unapređenje trenutnog stanja udomiteljstva trudnica ili roditelja s djecom u RH.

Ključne riječi: udomiteljstvo, trudnice i roditelji s djetetom, perspektiva stručnjaka, kompetencije i edukacija udomitelja

UVOD

Ustav Republike Hrvatske štiti materinstvo, djecu i mladež te stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život (NN 05/14, čl. 63). Također, promiče se udomiteljstvo kao oblik pružanja socijalnih usluga kojima se djetetu ili odrasloj osobi osigurava smještaj u udomiteljskoj obitelji (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, čl. 236, st. 1.). U Republici Hrvatskoj prisutan je trend deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi. Operativnim planom deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2014. – 2016.

(2014, prema MDOMSP, 2018a), za Dječji dom Zagreb, Kuću ljubavi Caritasa Zagrebačke nadbiskupije, Dom za djecu „Klasje“ te Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „I. B. Mažuranić“ u kojima su smještene trudnice ili roditelji s djecom ako u svojoj primarnoj obitelji nemaju podršku ili se ne mogu samostalno brinuti za dijete. Predviđena je transformacija u centre za pružanje usluga u zajednici te skrbi o trudnicama i majkama s malom djecom u majčinskom domu i/ili u organiziranom stanovanju uz sveobuhvatnu ili povremenu podršku, savjetovanje i pomaganje u udomiteljskim obiteljima te sveobuhvatna podrška razvoju udomiteljstva i širenju udomiteljske mreže (MDOMSP, 2018a). Također, Planom deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije za razdoblje od 2018. do 2020. (MDOMSP, 2018b) potiče se dostupnost izvaninstitucionalnih socijalnih usluga, kao što su savjetovanje i pomaganje, boravak za djecu i organizirano stanovanje za roditelja i djecu te razvoj udomiteljstva.

Prema starom Zakonu o udomiteljstvu (NN 78/12), udomiteljstvo trudnica ili roditelja s djetetom bilo je regulirano kao tradicionalno i specijalizirano udomiteljstvo. Tradicionalnim udomiteljstvom pružala se skrb maloljetnoj trudnici, trudnici s jednim ili više djece do sedme godine djetetova života te maloljetnoj majci ili maloljetnim roditeljima s djetetom ako nemaju obiteljsku potporu, a specijaliziranim udomiteljstvom usluge skrbi roditeljima s djetetom za koje je procijenjeno da je njihov zajednički smještaj u njihovu najboljem interesu. Aktualnim Zakonom o udomiteljstvu (NN 115/18, 18/22), udomiteljstvo roditelja s djetetom izrijekom je regulirano kao tradicionalno udomiteljstvo kada postoji potreba o zajedničkom smještaju roditelja s djetetom, braći i sestrama, maloljetnim roditeljima, bračnim/izvanbračnim drugovima ili kada tijekom smještaja kod korisnika nastanu takve promjene da više ne pripadaju istoj vrsti korisnika dok se trudnice ne spominju (čl. 11, st. 3). Uvedeno je udomiteljstvo kao zanimanje, koje može biti standardno i specijalizirano. Standardno udomiteljstvo izrijekom ne navodi smještaj trudnica ili roditelja s djetetom u takav oblik udomiteljstva, već se određuje da udomitelj, koji obavlja standardno udomiteljstvo, pruža uslugu smještaja djece i odraslih osoba kojima se uređuju socijalne usluge u sustavu socijalne skrbi. Zakon o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22) kao korisnike sustava socijalne skrbi (čl. 18, st. 5) navodi trudnice ili roditelje s djetetom do godine dana života, iznimno do tri godine života bez obiteljske podrške i odgovarajućih uvjeta za život te predviđa privremeni smještaj u kriznim situacijama¹ trudnicama ili roditelju s djetetom do godine dana života djeteta (čl. 113, st. 4), stoga se time standardno udomiteljstvo odnosi i na tu kategoriju korisnika. Zakon o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, čl. 107) također pruža mogućnost smještaja trudnice ili roditelja s djetetom do godine dana djetetova života u organizirano stanovanje. Vezano uz specijalizirano udomiteljstvo (NN 115/18, 18/22), više se ne navodi kao u ranijem zakonu (NN 78/12) pružanje usluge skrbi roditeljima s djetetom. U tradicionalnu udomiteljsku obitelj može biti smješteno više od troje djece ako se radi između ostalih i o majci s djetetom do godinu dana ili djeci i mlađim punoljetnim osobama korisnicima privremenog smještaja u kriznim situacijama (NN 115/18., čl. 21, st. 2). U standardnoj udomiteljskoj obitelji iznimno može biti smješten i manji broj djece (od troje) ako se radi među ostalim i o roditelju s djetetom do godine dana koji je smješten kod udomitelja istodobno s još jednim djetetom (NN 115/18, 18/22., čl. 23, st. 2). Može se zaključiti da Zakon o udomiteljstvu (NN 115/18, 18/22) u nedovoljnoj mjeri uvažava specifičnost skrbi i potrebu specijalizacije udomiteljstva za kategoriju trudnica i/ili roditelja s djetetom, posebice onih maloljetnih.

¹ može trajati dok se ne ostvari povratak u vlastitu ili udomiteljsku obitelj ili se smještaj ne osigura na drugi način, najduže do 6 mjeseci, a iznimno do godinu dana ako trudnica ili roditelj s djetetom nemaju osigurano stanovanje ili zbog poremećenih odnosa ne mogu ostati s djetetom u obitelji (NN 18/22, 46/22, čl. 113).

Tablica 1. Kretanje broja trudnica i roditelja s djetetom na smještaju u udomiteljskim obiteljima

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
maloljetna trudnica	4			3	3	2	1	1	0
maloljetna majka s djetetom	2	5	2	4	4	2	1	1	5
maloljetni roditelji s djetetom	/	/	2	3	3	/	/	1	0
roditelji s djetetom	/	/	3	1	2	11	1	1	1

Izvor: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike – Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi od 2012. do 2020. godine.

Unatoč dugoj tradiciji udomiteljstva, udomiteljstvo trudnica ili roditelja s djetetom u Hrvatskoj nije razvijeno te je ta kategorija korisnika rjeđe zastupljena u udomiteljskoj skrbi (Kletuš, 2017). Iz podataka prikazanih u Tablici 1. može se vidjeti da se podatci odnose na maloljetne trudnice, majke i roditelje s djetetom, dok za odrasle trudnice nisu zabilježeni podatci o njihovom smještaju u udomiteljstvo. Budući da godišnja statistička izvješća o primijenjenim pravima socijalne skrbi Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike ne donose podatak o broju maloljetnih trudnica, majki ili roditelja s djecom do godine dana života smještenih u domove socijalne skrbi, nije moguće praćenje i usporedba kretanja broja korisnika udomiteljstva u odnosu na ukupan broj te skupine korisnika izvanobiteljskog smještaja. Navedeno također upozorava na nedovoljnu prepoznatljivost te kategorije korisnika i potrebu sustavnijeg vođenja podataka, ali i kreiranja politika za trudnice/roditelje s djecom s potrebom izvanobiteljskog smještaja.

Iskustvo udomiteljstva trudnica ili roditelja s djetetom

Maloljetne i mlade trudnice ili roditelji s djetetom, u najvećem broju slučajeva imaju potporu obitelji dok manji broj njih treba posebnu društvenu skrb ako im to njihova obitelj ne želi ili ne može pružiti. Dio njih ako nema potporu svoje uže obitelji, podršku i smještaj dobiju od članova šire obitelji, što se nužno ne evidentira u sustavu kao srodničko udomiteljstvo. Prema Stanić (2011), 91% stručnjaka centara za socijalnu skrb smatra da je smještaj trudnice ili roditelja s djetetom u udomiteljsku obitelj dobro rješenje u slučaju kada su obiteljski odnosi jako narušeni.

Osim smještaja trudnica ili roditelja s djetetom u udomiteljsku obitelj, postoje situacije u kojima se trudnoća dogodila tijekom smještaja u udomiteljskoj obitelji (uglavnom kod maloljetnika), što sa sobom nosi specifične izazove za korisnike, ali i za udomitelje. Primjerice, hoće li udomiteljska obitelj nastaviti brinuti se i za korisnicu i za dijete kada se ono rodi ili će se morati promijeniti smještaj. Istraživanja pokazuju da najčešće majke s djecom i dalje ostaju smještene u udomiteljskoj obitelji te da su na početku nesigurne u svoje roditeljske kompetencije, a da kasnije pronalaze zadovoljstvo i prilagode se ulozi roditelja koja im daje identitet i osjećaj kompetentnosti koji možda ne doživljavaju u drugim područjima života (Aparicio, Gioia i Pecukonis, 2018). Na početku smještaja i/ili nakon rođenja djeteta u udomiteljskoj obitelji, kod majki i roditelja s djetetom prisutna je ambivalentnost osjećaja, sretni su i uzbuđeni što su postali roditelji, a istodobno osjećaju strah.

Također, majke se preuzimanjem odgovornosti za majčinstvo suočavaju s pritiskom na njihovo što brže osamostaljivanje, problemima u odnosima s bliskim osobama, s povrijeđenošću i odvojenošću od svoje obitelji pa čak i prekidima kontakta (Schelbe i Mullins Geiger, 2017). U takvim situacijama često, zbog nemogućnosti nošenja s pritiskom, razmišljaju o bijegu ili bježe iz udomiteljske obitelji, no ubrzo se vraćaju iz straha da bi im njihovo dijete moglo biti oduzeto jer shvate da same financijski ne mogu djetetu ni sebi osigurati osnovne potrebe (Schelbe i Mullins Geiger, 2017; Aparicio, Gioia i Pecukonis, 2018). Dobrotić, Pećnik i Baran (2015) ističu da je vjerojatnije da će se maloljetne majke suočavati s poteškoćama difuzije identiteta (razvojna faza adolescencije i zahtjevi koji iz nje proizlaze sukobljavaju se sa zadaćama roditeljstva), poteškoćama s povjerenjem, manjkom samostalnosti te nižim samopouzdanjem. Navedeno može ometati roditeljsku ulogu na način da maloljetne majke pridaju manje pozornosti svojem djetetu, manje potiču verbalnu interakciju s njime/-a te manje odgovaraju na potrebe djeteta, sklonije su koristiti kaznu kao odgojnu metodu, percipiraju temperament svojeg djeteta teškim što povećava rizik da zlostavljaju vlastito dijete (Letourneau i sur., 2004, prema Dobrotić, Pećnik i Baran, 2015).

Trudnice ili roditelji s djetetom, posebno maloljetni, često se suočavaju sa stigmom u okolini, njihova uža i šira obitelj okreće im leđa, kao i vršnjaci koji bi im bili značajan izvor podrške (roditelji vršnjaka često brane kontakt djeci s njima nakon saznanja za trudnoću ili roditeljstvo njihovih prijatelja) (Bermea i sur., 2018). U nošenju s gubitcima, ambivalentnim osjećajima vezanim za preuzimanje uloge roditelja i uz nesigurnost i strah u svoju i djetetovu budućnost potrebna im je podrška udomitelja i sustava (u obliku edukacija, savjetodavne i financijske pomoći sustava socijalne skrbi te podrška zdravstvenih ustanova i patronažne službe) (Adams i Bevan, 2011). Također, ograničenja vezana uz (ne)mogućnost osamostaljivanja zbog ekonomskih i društvenih prepreka (npr. siromaštvo, prekid obrazovanja, slabija mogućnost zaposlenja, teškoće u rješavanju stambenog pitanja, itd.) i nade u budućnost mogu negativno djelovati na ishode roditeljstva, obeshrabriti roditelje, povećati razinu njihove frustracije te rizik za primjenu neodgovarajućih roditeljskih postupaka i zlostavljanje djeteta (Connolly i sur., 2012; Aparicio, Gioia i Pecukonis, 2018).

Connolly i sur. (2012) navode da se nedostatak emocionalne podrške (zbog oslabjele socijalne veze), odražava na mentalno zdravlje trudnice/majke te da se može pojaviti postporođajna depresija i anksioznost. Također, trudnice i majke s djetetom u udomiteljstvu mogu biti neodlučne i nesigurne oko uključivanja djetetova oca u njegov odgoj, budući da žele da njihovo dijete odrasta u mirnom i toplom okruženju bez nesuglasica među roditeljima ne bi li ponudile djetetu uzor koji one tijekom odrastanja često nisu imale (Bermea i sur., 2018). Upravo zbog iskustva bivanja žrtvom zanemarivanja i/ili zlostavljanja, trudnice ili roditelji s djetetom u udomiteljskoj obitelji često nemaju jasnu sliku što znači biti „dobar roditelj svome djetetu“ (Pryce i Samuels, 2010).

Mnogi roditelji u udomiteljskoj skrbi, uključujući one maloljetne, opisuju roditeljstvo kao pozitivno i stabilizirajuće iskustvo te ističu osjećaj postignuća i samoostvarenja kada su postali roditelji, što se smatra izrazom otpornosti budući da su unatoč nedaćama i izazovima s kojima se suočavaju, napravili neke pozitivne prilagodbe i promjene u svojoj novoj ulozi (Connolly i sur., 2012). Doživljaj samoučinkovitosti u roditeljskoj ulozi očituje se putem doživljaja vlastite vrijednosti kao majke/roditelja, svijest da je netko ovisan o njima te osjećaj smjera i svrhe u životu, što predstavlja snažan unutarnji izvor snage za roditelje te može biti polazište za daljnji razvoj pozitivnog roditeljstva (Connolly i sur., 2012). Roditelji u udomiteljskim obiteljima često ističu da su im se s vremenom

promijenili životni prioriteti, postali su mnogo odgovorniji i zreliji, manje vremena provode s vršnjacima, mijenjaju svoje dotadašnje životne navike te ističu osjećaj ponosa i predanosti roditeljstvu (Bermea i sur., 2018). Često se pri tome suočavaju s balansiranjem među postavljanjem granica i straha da pri tome ne povrijede svoje dijete, što ima korijene u zabrinutosti da ne zlostavljaju svoje dijete, kao što su oni bili zlostavljani (Aparicio, Gioia i Pecukonis, 2018). Djeca postaju motivacijom roditeljima u udomiteljstvu za npr. završetkom školovanja, studiranjem, pronalaskom posla te stvaranjem čvrste emocionalne veze s djetetom i stabilnim obiteljskim životom (Aparicio i sur., 2015). Također, rođenje djeteta neki roditelji vide kao poticaj za promjenu destruktivnih obrazaca, kao što je primjerice zlouporaba droga te želja da od sada nastave živjeti radi djetetove dobrobiti (Connolly i sur., 2012).

Dodatan stres kod trudnica/roditelja s djetetom mogu izazvati udomitelji koji im ne pružaju potrebnu podršku iz razloga što fizički izbjivaju iz obitelji dio dana (npr. na poslu su) ili pak udomiteljice preuzimaju roditeljsku ulogu jer smatraju da je majka premlada i/ili se ne zna dovoljno dobro brinuti za svoje dijete (Aparicio, Gioia i Pecukonis, 2018). S druge strane, udomiteljice mogu biti značajan resurs osnaživanja, podrške i usmjeravanja trudnica/roditelja s djetetom ulogom tzv. majčinske figure, koja ne uključuje samo davanje pozitivnog modela kako biti uključen, njegujući i podržavajući roditelj, nego uključuje i skrb o samim trudnicama/roditeljima (Haight i sur., 2009; Aparicio, Gioia i Pecukonis, 2018). Važan resurs osnaživanja i podrške mogu biti i druge trudnice ili roditelji iz drugih udomiteljskih obitelji, koji se mogu međusobno razumjeti i podržati (Bermea i sur., 2018). Ako su trudnicama ili roditeljima u udomiteljskim obiteljima dostupni navedeni izvori podrške, često ne žele ili smatraju da im nije potrebna pomoć i podrška vanjskih stručnih djelatnika, poput socijalnih radnika i savjetovatelja.

Perspektiva udomitelja

Rijetko koji udomitelj inicijalno želi postati udomitelj te skupine korisnika. Adams i Bevan (2011) ističu da se većina udomitelja nađe u toj ulozi zbog situacijski uvjetovanih okolnosti kao što su trudnoća djevojke koja je bila u udomiteljskoj obitelji na smještaju, zatim da udomiteljica radi kao primalja te želi iskoristiti svoje vještine i znanja ili se kriznim/hitnim smještajem u udomiteljsku obitelj dogodi „klik“ te se obitelj udomitelja i trudnica ili roditelj slože da ostanu u toj obitelji, kao i okolnosti da su i sami udomitelji prolazili slično iskustvo pa žele pružiti podršku drugima koji se trenutno nalaze u takvoj situaciji.

Čimbenici koji otežavaju procese vezane uz udomiteljstvo trudnica/roditelja s djetetom su nejasno definirane uloge i odgovornosti udomitelja prema trudnici/roditelju te prema njihovoj djeci, zatim neadekvatna priprema i educiranost udomitelja, neizrađen individualni plan promjene/skrbi za korisnika, moguće česte promjene nadležnih socijalnih radnika zaduženih za majku/roditelja i dijete što može rezultirati neadekvatnim praćenjem, odnosno izostankom podrške. Udomiteljstvo otežava i situacija kada su trudnica ili roditelji s djetetom suprotno njihovim željama smješteni u udomiteljsku obitelj pa je ljutnja u tom slučaju najčešće usmjerena prema udomiteljima (Adams i Bevan, 2011). U slučaju da se radi o maloljetnim trudnicama, izazov za udomitelje su i njihove razvojne faze koje obilježava tendencija stvaranja bitnih odnosa izvan obitelji, zatim testiranje granica, propitivanje autoriteta i eksperimentiranje, ali i njihova iskustva odrastanja, kao primjerice iskustvo zlostavljanja ili razvoja nesigurne, dezorganizirano-kontrolirajuće privrženosti (Aparicio, Gioia i Pe-

cukonis, 2018). S druge strane, jedan od čimbenika koji olakšava procese vezane uz udomiteljstvo trudnica/roditelja s djetetom je izrađen individualni plan u čijoj izradi uz stručnjaka trebaju sudjelovati trudnica/roditelji s djetetom i udomitelj iz kojeg se treba vidjeti koja su očekivanja sustava, trudnica/roditelja, udomitelja te što je čija obveza i odgovornost. Važno je jasno komuniciranje i upoznavanje trudnice/roditelja s djetetom s njihovom ulogom te ulogom udomitelja koja među ostalim uključuje i izvještavanje centru za socijalnu skrb. Udomitelji trebaju dobiti jasne upute kako se vode bilješke i pišu spomenuta izvješća (Adams i Bevan, 2011). Nadalje, ističe se prednost smještavanja majke s djetetom još kao trudnice u udomiteljsku obitelj budući da udomitelji navode da razdoblje trudnoće može biti vrijeme boljeg upoznavanja trudnice s udomiteljskom obitelji te stvaranja odnosa povjerenja, što često nije slučaj kada se smještava roditelj s djetetom jer je tada fokus udomitelja podijeljen na roditelja i dijete te između njih nema izgrađena odnosa povjerenja (Adams i Bevan, 2011). Važno je i da trudnice/roditelji s djetetom i udomitelji budu pravovremeno informirani o daljnjoj proceduri u sustavu (npr. mogućim odlukama suda o nastavku smještaja korisnika u udomiteljskoj obitelji). Nužna je kvalitetna procjena udomitelja vezano uz njihove kapacitete da prepoznaju i odgovore na potrebe roditelja i djeteta te kvalitetna priprema i educiranost udomitelja, podrška udomiteljima nakon smještavanja trudnica ili roditelja s djetetom, kao i nakon završetka, odnosno izlaska iz skrbi te supervizija i umreženost udomitelja.

Prilikom pripreme udomitelja za dolazak trudnice/roditelja s djetetom u udomiteljsku obitelj, bitno je da udomitelji prođu posebnu edukaciju/osposobljavanje da bi mogli pomoći u zadovoljenju potreba trudnica/roditelja i pružiti im podršku u skrbi za dijete, a posebno u situacijama kada su roditelji bili žrtve zlostavljanja, ako pate od depresije ili su sniženih intelektualnih sposobnosti (Thompson, 2010). Kada je u udomiteljsku obitelj smješten i otac, udomiteljstvo omogućuje i ocu stvaranje te učvršćivanje veze s djetetom i njegovom majkom, rješavanje nekih loših navika i stjecanje novih vještina te zadržavanje obitelji na okupu (Thompson, 2010). Da bi udomitelji u suradnji sa stručnjacima to bili u mogućnosti, važno je posjedovati vještine npr. mentoriranja maloljetnih majki u područjima roditeljstva, brige o djetetu i postavljanja granica (Radley i sur., 2016). Edukacija za udomitelje, ali i stručnjake trebala bi obuhvatiti teme poput razvoja povezanosti s djetetom, razvoja identiteta i poticanja samoučinkovitosti da bi mogli odgovoriti na razvojne potrebe i pridonijeti povećanju kompetencija maloljetnih trudnica i roditelja (Ohenei Garcia, 2020). Također, važno je educirati udomitelje o odgovornom spolnom ponašanju i na koji način s korisnicama razgovarati o rizicima seksualnih aktivnosti da bi se prevenirale neželjene trudnoće (Dworski i Courtney, 2010; Knight i sur. 2006).

Smještaj trudnica/roditelja s djetetom u udomiteljsku obitelj nije učestala praksa, o čemu govori i izostanak istraživanja o tome, kao i slaba zastupljenost te teme kod nas. S obzirom na navedeno, želja nam je bila dobiti uvid u iskustva stručnjaka u području udomiteljstva trudnica/roditelja s djetetom.

Cilj rada i istraživačka pitanja

Cilj je rada dobiti uvid u iskustva stručnjaka koji rade u području zaštite prava djece i obitelji u području udomiteljstva trudnica/roditelja s djetetom. U skladu s ciljem istraživanja postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

- 1) Kakvo je, prema mišljenju stručnjaka, stanje udomiteljstva za trudnice ili roditelje s djetetom u Republici Hrvatskoj?
- 2) Koje izazove susreću u svojem radu s područja udomiteljstva trudnica ili roditelja s djetetom?
- 3) Koje bi specifične kompetencije trebali imati udomitelji te skupine korisnika?
- 4) O kojim bi temama udomitelji, koji se bave tom kategorijom korisnika, trebali biti educirani?
- 5) Što predlažu stručnjaci za unapređenje udomiteljstva trudnica ili roditelja s djetetom?

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Uzorak

Populaciju istraživanja čine stručnjaci iz područja zaštite prava djece i obitelji (socijalni radnici, psiholozi, pravnici, učitelji, odgajatelji) koji su zaposleni u ustanovama socijalne skrbi, zdravstvenim ustanovama te udrugama civilnog društva. U uzorak je ušlo 59 stručnjaka. U istraživanju je korištena neprobabilistička metoda uzorkovanja – namjerni uzorak, budući da se stručnjaci navedenih profesija u svojem radu susreću s trudnicama ili roditeljima s djetetom, kojima se ovaj rad bavi.

Metoda prikupljanja i obrade podataka

Istraživanje je provedeno u sklopu trogodišnjeg programa „MAMA JE MAMA“ za maloljetne i mlade trudnice i roditelje, Udruge roditelja „Korak po korak“, koje je financiralo Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku od 2018. do 2020. Istraživanje je provedeno tijekom seminara organiziranih za stručnjake tijekom 2018. godine. Podatci su se prikupljali putem upitnika koji se sastojao od sedam otvorenih pitanja vezanih za udomiteljstvo trudnica ili roditelja s djetetom. Prije podjele upitnika, sudionici istraživanja bili su upoznati s ciljem i svrhom istraživanja, načelom povjerljivosti, tražen je njihov pristanak za sudjelovanje u istraživanju te su informirani o mogućnosti odustajanja u bilo kojem trenutku ili neodgovaranja na pojedina pitanja.

U analizi dobivenih odgovora korištena je kvantitativna analiza sadržaja koja utvrđuje nazočnost i obilježja nekog sadržaja, ali i kvantitativno iskazuje njegovu frekvenciju. Izjavama sudionika pridruženi su odgovarajući kodovi. Nakon toga, pristupilo se prebrojavanju učestalosti javljanja prethodno definiranih kodova analize, odnosno izražavanja učestalosti u numeričkom obliku. Kodovi su grupirani na temelju sličnosti u odgovarajuće kategorije.

REZULTATI I RASPRAVA

Stanje i izazovi u radu stručnjaka u području udomiteljstva za trudnice ili roditelje s djetetom

Prvim istraživačkim pitanjem želio se dobiti uvid u sadašnje stanje udomiteljstva za trudnice ili roditelje s djetetom u Republici Hrvatskoj iz perspektive stručnjaka. Sudionici su istaknuli **nerazvijenost udomiteljstva za trudnice ili roditelje s djetetom**, što prepoznaju u vrlo malom broju udomitelja za trudnice ili roditelje s djetetom ($f = 11$; 18,64%), slabu odazivu udomitelja za bavljenje tom kategorijom korisnika ($f = 1$; 1,70%) te njegovu teritorijalnu nerasprostranjenost ($f = 1$; 1,70%), pri čemu često navode da na području svoje nadležnosti nemaju ni jednu takvu udomiteljsku obitelj. Nedostatak udomitelja za tu kategoriju korisnika jedan je od čimbenika koji se najčešće spominjao, a njega prepoznaju i Stanić (2011) te Sabolić i Vejmelka (2015) u svojim istraživanjima. Smještaj trudnica/roditelja s djetetom u udomiteljsku obitelj do sada nije bio učestala praksa, na što upućuju ranije u radu prikazani statistički podatci. Stoga ne iznenađuje da dio stručnjaka navodi da do sada nisu imali iskustva u radu na udomiteljstvu te skupine korisnika ili nemaju dovoljno informacija/saznanja. I samo Ministarstvo rada mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2021a) u Nacionalnom planu razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. godine navodi podatak o nedovoljnu broju udomiteljskih obitelji općenito te o neujednačenoj regionalnoj rasprostranjenosti udomiteljstva. Izazov je sustava kako motivirati i regrutirati nove udomitelje te koliko se u promicanju udomiteljstva, a time i informiranju građanstva upozorava i na mogućnost udomiteljstva te kategorije korisnika. Nadalje, činjenica da su kapaciteti u ustanovama ograničeni i smješteni pri većim gradovima te da je u pojedinim regijama nerazvijeno udomiteljstvo, nužnost smještaja trudnice ili roditelja s djetetom znači i njezino/njegovo preseljenje iz lokalne zajednice. Npr. za maloljetne majke to nužno znači i promjenu škole i udaljavanje od postojeće mreže podrške te predstavlja dodatnu poteškoću u procesu rada s njezinom obitelji. Stoga je širenje mreže udomitelja i promocija te kategorije udomiteljstva važno sustavno poticati.

Drugo istraživačko pitanje odnosi se na izazove s kojima se stručnjaci susreću u radu u području udomiteljstva trudnica/roditelja s djetetom. Definirane su četiri kategorije poteškoća/prepreka: (1) na strani udomitelja/udomiteljskih obitelji, (2) korisnika, (3) sustava/države te (4) na strani stručnjaka.

Kao **poteškoća na strani udomitelja/udomiteljskih obitelji** ističe se manjak zainteresiranih udomitelja ($f = 24$; 40,68%) i kvalificiranih udomitelja, odnosno udomitelja s kapacitetom, znanjem i vještinama za udomiteljstvo te kategorije korisnika ($f = 17$; 28,82%). Sudionici ističu osjećaj nekompetentnosti udomitelja za pružanje te usluge. Također, navode i teže odlučivanje udomitelja za bavljenje tom kategorijom korisnika ($f = 3$; 5,09%). Razlog tome vide u strahu od odgovornosti i za trudnicu/roditelja i za dijete ($f = 3$; 5,09%), ali i općenito strah i otpor prema toj kategoriji korisnika ($f = 1$; 1,70%). Sudionici poteškoće vide i u tome što udomitelji nisu dovoljno upoznati s tom vrstom udomiteljstva ($f = 3$; 5,09%), zbog čega se mogu javiti predrasude o toj kategoriji korisnika ($f = 1$; 1,70%), kao i gubitak interesa udomitelja za rad jer se njihov angažman dovoljno financijski ne cijeni ($f = 1$; 1,70%).

Sudionici kao **poteškoće/prepreke na strani korisnika – trudnica/roditelja s djetetom** vide povećane potrebe korisnika ($f = 1$; 1,70%), moguće probleme/poremećaje u njihovu ponašanju ($f = 1$;

1,70%) te ostvarivanje uvjeta za izlazak roditelja s djetetom iz skrbi, odnosno problem osiguravanja njihove egzistencije za zakonom propisano kratko vrijeme smještaja u udomiteljstvu ($f = 1$; 1,70%).

Vezano uz **poteškoće/prepreke na strani sustava/države**, sudionici ističu nedovoljno specijaliziranu edukaciju za udomitelje te kategorije korisnika ($f = 16$; 27,12%), niske novčane naknade za udomitelje ($f = 6$; 10,17%) te loš zakonski okvir kojim se nejasno definira takva vrsta smještaja ($f = 3$; 5,09%). Sudionici ističu i proceduralnu poteškoću koja se očituje s jedne strane dugotrajnim čekanjem na dozvolu za udomiteljstvo ($f = 3$; 5,09%), da bi s druge strane korisnik/ca kratko vrijeme bio smješten u udomiteljstvu ($f = 3$; 5,09%), kao i nepostojanje mogućnosti izbora kompetentnih udomitelja te skupine korisnika (s obzirom na njihovu stručnost) ($f = 2$; 3,39%). Kao poteškoću sudionici navode nejasno postavljene ciljeve udomiteljske skrbi te kategorije korisnika ($f = 1$; 1,70%), nedovoljnu podršku ($f = 1$; 1,70%) i nedostupnost supervizija udomiteljima ($f = 1$; 1,70%), kao i nepriznavanje (radnog) staža udomiteljima ($f = 1$; 1,70%). Poteškoće se vezuju i uz realizaciju smještaja korisnika na području nadležnosti drugog centra za socijalnu skrb što otežava praćenje i podršku korisnicima ($f = 1$; 1,70%) te slabu promociju udomiteljstva trudnica/majki/roditelja s djetetom/djecom ($f = 1$; 1,70%). Prepreke vide i u nedostupnosti psihoterapije za trudnice/roditelje ($f = 1$; 1,70%) i nedostatku programa unapređenja roditeljskih vještina za roditelje na razinama lokalnih zajednica ($f = 1$; 1,70%).

Kao **poteškoće/prepreke na strani stručnjaka** sudionici navode izostanak iskustva realizacije udomiteljstva trudnica/roditelja s djecom ($f = 12$; 20,34 %) te osobnu nedovoljnu informiranost o tome ($f = 1$; 1,70%).

Adams i Bevan (2011) navode da rijetko koji udomitelj ima želju postati udomitelj baš te kategorije korisnika, već se većina nađe u toj ulozi zbog situacijskih okolnosti. Profesionalizacija udomiteljstva je nešto što su i stručnjaci u drugim državama prepoznali kao važan element motivacije udomitelja za tu kategoriju, uzimajući u obzir da se radi o tretmanskome, odnosno specijaliziranom udomiteljstvu (Stanić, 2011; Sabolić i Vejmelka, 2015). Sudionici u ovom istraživanju navode da je edukacija za udomitelje te kategorije korisnika nedostatna i nedovoljno specijalizirana, da je prisutan problem nepostojanja izbora pri odabiru udomitelja s obzirom na njihovu stručnost za udomljenje trudnica ili roditelja s djetetom. Laklija (2011) također govori o upitnoj kompetentnosti udomitelja za prihvata korisnika, do koje dijelom dolazi i zbog njihove needuciranosti, odnosno nedostatka edukacija. I u istraživanju Družić Ljubotine (2005) udomitelji su napomenuli da bi bilo dobro kada bi im se ponudilo više edukacija i seminara. S obzirom na nedostatak edukacija za udomitelje, upitno je koliko se adekvatno ti udomitelji mogu nositi s problemima do kojih može doći za vrijeme smještaja korisnika, kao primjerice ono što i sudionici ovog istraživanja navode, a to su problemi u ponašanju trudnica i maloljetnih majki. Nadalje, važna je kvaliteta procjene udomitelja. Adams i Bevan (2011) navode da procjene kompetencija udomitelja za skrb o djeci i njihovim roditeljima moraju pokrivati kompetencije koje se traže kod njegovatelja, da se mora procijeniti imaju li udomitelji sposobnost prepoznavanja majki kao primarnih skrbnika njihove djece te imaju li strategije nošenja sa stresnim situacijama u kojima se mogu naći. Važno je da udomitelji znaju prepoznati potencijalne probleme, da su dobrog mentalnog zdravlja, da nemaju predrasuda prema toj skupini korisnika te bi isto tako bilo poželjno da imaju i iskustvo rada s njima.

Budući da maloljetne majke ili roditelji s djecom u skladu s Obiteljskim zakonom (NN 103/15, 98/19) ne mogu ostvarivati pravo na roditeljsku skrb nad svojim djetetom prije punoljetnosti ili stjecanja poslovne sposobnosti jer je njihova roditeljska skrb u stanju mirovanja, važno je uzeti u obzir tko je privremeni skrbnik djetetu i osigurati suradnju pri postavljanju ciljeva i izrade individualnog plana. Pitanje skrbništva, kako za maloljetnu majku ili roditelja tako i za njihovu djecu važno je da bi se osigurala potrebna suradnja na razini korisnika, udomitelja i skrbnika, a koja bi mogla doprinijeti unapređenju jasnoće postavljenih ciljeva udomiteljstva, reguliranja prava i obveza, kao i postavljanje granica u odnosu udomitelja, maloljetnih roditelja i njihove djece.

Važno je osiguravanje supervizije udomiteljima koja je propisana Zakonom o udomiteljstvu (NN 115/18, 18/22), a koja se prema sudionicima ovog istraživanja dovoljno ne provodi. To potvrđuju i druga istraživanja (Rogić Šneperger, 2009; Sabolić i Vejmelka, 2015) u kojima se predlaže osiguravanje dovoljnog broja stručnjaka koji rade na poslovima udomiteljstva, kao i supervizora za udomitelje da bi se poboljšala kvaliteta rada. Sudionici također ističu nedostatak podrške udomiteljima, kako financijske tako i savjetodavne, koja je vidljiva i u rezultatima drugih istraživanja (npr. Laklija, 2011; Sabolić i Vejmelka, 2015).

Specifične kompetencije udomitelja trudnica/majke/roditelja s djetetom

Trećim istraživačkim pitanjem želio se dobiti uvid u specifične kompetencije koje bi udomitelji trudnica ili majke/roditelja s djetetom trebali imati. Stručnjaci su istaknuli specifična **znanja koja bi udomitelji trebali imati**, a posebno znanja iz područja razvojne psihologije ($f = 18$; 30,50%), o komunikacijskim vještinama ($f = 12$; 20,33%) te o odgovornom roditeljstvu i roditeljskim vještinama ($f = 11$; 18,64%). Također, navode i znanja iz područja zdravstvene skrbi ($f = 6$; 10,17%) vezano za trudnoću, vođenje trudnoće te redovite odlaske liječniku, kao i znanja o pružanju psihosocijalne podrške ($f = 6$; 10,17%) te poznavanje zakona koji reguliraju prava te skupine korisnika ($f = 3$; 5,09%).

Posebna kategorija odnosi se na potrebnu **stručnu spremu udomitelja trudnica/majki/roditelja s djetetom**. Dio sudionika navodi kriterij da udomitelji trebaju imati minimalno srednju stručnu spremu ($f = 10$; 16,94%) te da budu pomagačkih profesija ($f = 8$; 13,56%), dok dio sudionika u vezi s tim ne vidi potrebu ($f = 3$; 5,09%) ako je udomitelj pokazao afinitete za brigu o trudnicama i majkama s djecom i pružio bi kvalitetan odgoj, rast i razvoj djece.

U sklopu kategorije **vještina koje bi udomitelji te skupine korisnika trebali imati** ističu se vještine pružanja podrške trudnicama/roditeljima u osamostaljivanju i preuzimanju brige o djetetu ($f = 9$; 15,25%), vještine nošenja s kriznim situacijama i rješavanje konflikata ($f = 7$; 11,86%), prepoznavanje potreba i resursa maloljetne majke/roditelja ($f = 4$; 6,78%) te pružanja topline doma majci (osjećaja kao da su i same članovi te obitelji) ($f = 3$; 5,09%). Stručnjaci ističu da su udomiteljima potrebne i vještine savjetovanja ($f = 2$; 3,39%), osnaživanja ($f = 2$; 3,39%), usmjeravanja ($f = 1$; 1,70%), kao i vještine razvijanja odnosa povjerenja između roditelja i njih samih ($f = 1$; 70%). Istaknuta je i potreba za medijacijskim vještinama udomitelja ($f = 1$; 1,70%), vještinama kvalitetnog pisanja izvještaja ($f = 1$; 1,70%) te sposobnosti objektivne procjene ($f = 1$; 1,70%) i sudjelovanja udomitelja u socijalnoj mreži majke i nadogradnji iste ($f = 1$; 1,70%).

Sudionici istraživanja navode i **iskustva/uloge udomitelja** koje smatraju poželjnim za rad s trudnicama/roditeljima s djecom među kojima se ističe odgoj vlastite djece ($f = 5$; 8,48%) i iskustvo uloge baka i djedova ($f = 1$; 1,70%). Smatraju poželjnim da udomitelji imaju iskustva u radu s trudnicama/majkama ($f = 1$; 1,70%) te u radu s mladima ($f = 1$; 1,70%). Stručnjaci navode da bi udomitelji trebali imati minimalno 35 godina starosti ($f = 1$; 1,70%), ali i da dob udomitelja može biti i viša od 60 godina ($f = 1$; 1,70%) ako imaju roditeljskog iskustva koje mogu primijeniti kao bake i djedovi.

Među **osobinama udomitelja trudnica/roditelja s djecom** sudionici navode da je važno da su udomitelji empatični ($f = 15$; 25,42%), spremni na učenje ($f = 7$; 11,86%), emocionalno stabilni ($f = 4$; 6,78%), da su spremni prihvatiti roditelja s djetetom ($f = 4$; 6,78%) te tolerantni ($f = 3$; 5,09%) i strpljivi ($f = 3$; 5,09%). Da nemaju predrasude te da ne osuđuju maloljetne majke ($f = 2$; 3,39%), da su spremni prihvatiti situaciju u kojoj se trudnica/roditelj našao ($f = 2$; 3,39%) i spremni su surađivati s trudnicama/roditeljima, kao i da budu dosljedni u svojem pristupu i odnosu prema njima ($f = 2$; 3,39%). Također, da su motivirani za rad s trudnicama/roditeljima s djecom ($f = 2$; 3,39%), psihofizički sposobni za isto ($f = 1$; 1,70%), organizirani ($f = 1$; 1,70%) i fleksibilni ($f = 1$; 1,70%). Sudionici naglašavaju i potrebu da udomitelji budu odgovorni ($f = 1$; 1,70%), imaju potreban kapacitet za prihvaćanje različitosti ($f = 1$; 1,70%) te motivirani za brigu o malom djetetu ($f = 1$; 1,70%).

Stručnjaci u ovom istraživanju ističu potrebu proširenja znanja iz razvojne psihologije, kao i znanja o odgovornom roditeljstvu i roditeljskim vještinama te rad na vlastitim komunikacijskim vještinama. Isto prepoznaju Družić Ljubotina i suradnici (2005), navodeći važnost da udomitelji posjeduju vještine razgovora s osjetljivim djetetom i adolescentima, ali i da posjeduju vještine rada s djecom s problemima u ponašanju, znanja o zakonskoj regulativi, svojim pravima te određena medicinska znanja, kao što su primjerice ona koja i sudionici ovog istraživanja ističu, a odnose se na znanja o trudnoći, vođenju trudnoće, redovitim odlascima liječniku i sl. Važno je da udomitelji posjeduju sposobnost prepoznati i odgovoriti na potrebe majke/roditelja i djeteta, da primjerice prepoznaju potrebu majke da stekne vještine odgovornog roditeljstva, ali da i dalje ostane adolescentica, kao i prepoznati važnost postavljanja granice u odnosu na korisnike (Adams i Bevan, 2011).

Dio sudionika ističe važnost srednje stručne spreme i obrazovanja udomitelja iz područja pomažućih profesija kao i iskustva u odgoju vlastite djece. Sabolić i Vejmelka (2015) problematiziraju zakonsko reguliranje završenog srednjoškolskog obrazovanja kao uvjet za udomljavanje, navodeći da osobe s višim stupnjem obrazovanja posjeduju više znanja i vještina te se stoga lakše nose sa svakodnevnim izazovima i stoga bi mogli pozitivnije utjecati na psihosocijalni razvoj udomljene djece. Nadalje, vezano za dob udomitelja kao uvjet za obavljanje udomiteljstva, dio sudionika smatra da treba omogućiti da se stariji udomitelji bave udomiteljstvom trudnice/roditelja s djecom. Slično tome (Sabolić i Vejmelka, 2015) smatraju da stariji udomitelji i dalje mogu obavljati svakodnevne aktivnosti i biti od iznimne pomoći i podrške trudnicama/roditeljima s djecom. Na taj način stvorio bi se odnos koji sliči odnosu majka/otac – kćer, a na relaciji udomitelj – dijete taj bi odnos sličio odnosu baka/djed – unuk/-a, što bi pridonijelo pozitivnu psihofizičkom razvoju korisnika.

Važnima su se pokazale i osobine koje bi udomitelji trudnica/roditelja s djetetom trebali imati, među kojima se ističe empatičnost, spremnost na učenje, emocionalna stabilnost te razumijevanje i spremnost udomitelja na prihvaćanje trudnice/roditelja s djetetom. U istraživanju Adams i Bevan (2011) samo jedan od osam ispitanih udomitelja izrazio je želju biti udomiteljem trudnica/roditelja

s djecom, što govori o nemotiviranosti/zatvorenosti udomitelja prema toj skupini korisnika. Ako udomitelji posjeduju specifične kompetencije potrebne za rad s tom skupinom korisnika, reducira se pojavljivanje neodgovarajućih postupaka prema trudnicama/roditeljima i djeci, emocionalno povlačenje, osjećaj neuspješnosti te se umanjuje osjećaj frustracije i osobne nemoći udomitelja (Laklija, 2011).

Teme koje stručnjaci smatraju važnima da se obrade u edukaciji udomitelja trudnica/roditelja s djetetom

Četvrtim istraživačkim pitanjem želio se dobiti uvid u teme koje bi udomitelji trudnica ili roditelja s djetetom trebali proći u edukaciji. Teme su prikazane četirima kategorijama: teme vezane uz ulogu stručnjaka, sustava te udomitelja; teme odnosa i dužnosti udomitelja prema maloljetnim majkama i njihovoj djeci; teme kontakta udomitelja s partnerom/ocem djeteta/obitelji majke i s lokalnom zajednicom te ostale teme.

Prva kategorija odnosi se na **teme vezane uz ulogu stručnjaka, sustava i samih udomitelja**. Najviše stručnjaka navodi da je vrlo važno da udomitelji budu upoznati sa zakonskom regulativom koja se odnosi na tu skupinu korisnika, pravima i obvezama trudnica/roditelja/djece i udomitelja ($f = 23$; 38,9%), da budu informirani o sustavima podrške u području udomiteljske skrbi ($f = 4$; 6,78%) i sa svojim ulogama i odgovornostima ($f = 3$; 5,09%) te da se upoznaju s pojmom supervizije i ostalim aspektima podrške pomagačima ($f = 3$; 5,0%). Nadalje, da budu upoznati s procesom individualnog planiranja ($f = 1$; 1,70%), s postupcima pred sudom ili drugim institucijama ($f = 1$; 1,70%), kao i sustavom balansiranja između zahtjeva i potreba trudnice/roditelja i članova udomiteljske obitelji ($f = 1$; 1,70%).

Među **temama koje se odnose na sami odnos i dužnosti udomitelja prema trudnicama/roditeljima i njihovoj djeci**, stručnjaci navode važnost edukacije o razvojnoj psihologiji, odnosno o razvojnim fazama maloljetne majke i djeteta ($f = 30$; 50,80%), edukacije o roditeljstvu i osnovnim vještinama roditeljstva ($f = 17$; 28,81%), o vrstama odgojnih stilova ($f = 17$; 28,81%) te asertivnoj komunikaciji s korisnicima ($f = 17$; 28,81%). Također, udomitelje je potrebno educirati i o zdravstvenim temama vezanim uz trudnoću i porod ($f = 17$; 28,81%), primjerice o vođenju trudnoće, postporođajnoj depresiji te o rizicima i ishodima trudnoće, zatim o brizi, razvoju i njezi novorođenčeta ($f = 15$; 25,42%), specifičnim emocionalnim stanjima i promjenama kod maloljetnih majki i trudnica ($f = 10$; 16,94%), kao i o prepoznavanju i razumijevanju potreba trudnice/maloljetne majke i djeteta ($f = 8$; 13,56%). Važno je da udomitelji razumiju teoriju privrženosti te rade na razvoju odnosa roditelj – dijete ($f = 7$; 11,86%), znaju pružiti emocionalnu podršku trudnicama/majkama ($f = 7$; 11,86%), postaviti granice u odnosu udomitelj – korisnica ($f = 7$; 11,86%), tj. paziti da ne preuzmu ulogu roditelja te da procijene u kojoj se mjeri trebaju uključiti u skrb o djetetu, a koji dio trebaju prepustiti majkama, kao i da poznaju osnove medijacije i načine rješavanja sukoba ($f = 7$; 11,86%). Potrebno je nadalje i da udomitelji znaju pomoći korisnici u prihvaćanju nove životne uloge i u osamostaljivanju ($f = 5$; 8,48%), što se posebno odnosi na to da udomitelji znaju prepoznati eventualne negativne posljedice i uobičajene reakcije nakon poroda te da znaju pomoći majci u uspostavljanju odnosa s djetetom. Važno je također osnažiti maloljetne majke ($f = 5$; 8,48%), upozoriti ih na važnost nastavka školovanja ili prekvalifikacije ($f = 4$; 6,78%), biti im podrška pri pronalasku zaposlenja ($f = 3$; 5,09%), ali i upoznati udomitelje s mogućim rizičnim situacijama

u kojima se mogu naći s majkom i djecom ($f = 3; 5,09\%$). Sudionici smatraju da je potrebno educirati udomitelje na koji način ostvariti kvalitetan odnos, odnosno uspostaviti povjerenje s korisnicom ($f = 3; 5,09\%$), upoznati ih sa savjetodavnim radom s trudnicom ili majkom ($f = 3; 5,09\%$), s psihopatološkim ponašanjima kao što su ovisnosti ili krađe ($f = 2; 3,39\%$), da bi oni mogli poučiti majke životnim i socijalnim vještinama ($f = 1; 1,70\%$).

Među **temama vezanim uz kontakt udomitelja s partnerom/ocem djeteta, odnosno obitelji majke/trudnice, kao i s lokalnom zajednicom** ističe se važnost poticanja šire obitelji na suradnju i komunikaciju s majkom i djetetom ($f = 4, 6,78\%$), zatim uspostavljanje odnosa s užom socijalnom sredinom u kojoj borave ($f = 2; 3,39\%$), upoznavanje udomitelja s ulogom i pravima oca djeteta ($f = 1; 1,70\%$), sa psihološkim pristupom i podrškom u mogućim nasilnim okolnostima ($f = 1; 1,70\%$) te s važnošću inkluzije maloljetnih majki i trudnica u lokalnu zajednicu ($f = 1; 1,70\%$) u vidu obrazovanja, zapošljavanja i sl.

U kategoriji **ostale teme**, stručnjaci navode edukaciju o konfliktnom razvodu ($f = 1; 1,70\%$), strategijama suočavanja sa stresom ($f = 1; 1,70\%$) te osvještavanje mogućih predrasuda koje udomitelji imaju prema toj skupini korisnika ($f = 1; 1,70\%$).

Prilikom pripreme udomitelja za udomiteljstvo trudnice/roditelja s djetetom, posebno je bitno da udomitelji prođu specijaliziranu edukaciju (Thompson, 2010). Stručnjaci su prepoznali potrebu educiranja udomitelja o zakonskoj regulativi, odnosno o pravima i obvezama trudnica/roditelja/djece i udomitelja, o njihovim ulogama i odgovornostima, kao i o mogućnosti supervizije udomitelja. Jasno definiranje uloga i odgovornosti udomitelja i trudnice/roditelja s djetetom može se očitovati individualnim planom skrbi za dijete u čijoj izradi trebaju sudjelovati trudnica/roditelji s djetetom i udomitelj iz kojeg se treba vidjeti što je čija obveza i odgovornost, ali i jasnim komuniciranjem i upoznavanjem trudnice/roditelja s djetetom s njihovom ulogom te ulogom udomitelja koja uključuje izvještavanje (Adams i Bevan, 2011). Također, od posebne je važnosti osigurati udomiteljima mogućnost supervizije da bi im se pružila veća pomoć i podrška, a samim time podignula i kvaliteta njihova rada (Pacifici i sur., 2005; Sabolić i Vejmelka, 2015).

Stručnjaci su istaknuli važnost poznavanja razvojnih faza maloljetne majke i djeteta, osnovnih roditeljskih vještina, kvalitetne komunikacije, kao i poznavanje tema vezanih uz trudnoću, porod, njegu i razvoj novorođenčeta. Jednako tako, smatra se kako je udomitelje potrebno educirati i o razvoju privrženosti kod djeteta, načinima osnaživanja maloljetnih majki i trudnica, pružanju emocionalne/psihosocijalne podrške majkama i trudnicama, kao i o načinima rješavanja sukoba i kriza, ako do njih dođe. Kada govorimo o toj skupini korisnika, izazov za udomitelje mogu biti i njihove razvojne faze koje obilježava tendencija stvaranja bitnih odnosa izvan obitelji, zatim testiranje granica, propitivanje autoriteta i eksperimentiranje, ali i njihova iskustva odrastanja, kao primjerice iskustvo zlostavljanja ili razvoja nesigurne, dezorganizirano-kontrolirajuće privrženosti (Arnett, 2010). Stoga udomitelji trebaju biti educirani o načinima na koje će moći prevladati navedene situacije. S obzirom na to da roditeljstvo maloljetnih roditelja često uključuje pritisak na njihovo što brže osamostaljivanje, probleme u odnosima s bliskim osobama pa čak i prekide kontakata, u tim trenucima im je potrebna podrška udomitelja u nošenju s gubitcima te podrška zbog ambivalentnih osjećaja vezanih za preuzimanje uloge roditelja i uz nesigurnost i strah u svoju i djetetovu budućnost. Važno je edukacijom skrenuti pozornost udomiteljima na to da oni mogu biti značajan resurs

osnaživanja, podrške i usmjeravanja trudnicama/roditeljima s djetetom ulogom tzv. majčinske figure, koja ne uključuje samo davanje pozitivna modela o tome kako biti uključen, njegujući i podržavajući roditelj, nego uključuje i brigu o trudnicama ili roditeljima (Haight i sur., 2009). U tom kontekstu udomitelji bi trebali obratiti pozornost na postavljanje granica u odnosu s majkom, na to kako se nositi s time da majka čini nešto drugačije s djetetom i/ili odgovara na djetetove potrebe na drugačiji način nego što bi oni to činili. Budući da se majke ponekad vraćaju svojim obiteljima s djetetom ili bez njega, važno je raditi i s njihovim obiteljima. Stoga je potrebno edukacijom upoznati udomitelje s ulogom i potrebom poticanja obitelji korisnika na suradnju i komunikaciju s majkom i djetetom, zatim s ulogom i pravima oca djeteta, kao i važnosti odnosa udomitelja s obitelji i užom socijalnom sredinom/zajednicom korisnika, što i sudionici toga istraživanja prepoznaju. Stanić (2011) ističe da trudnoća i porod općenito, a posebice u dobi do 18 godina, kad još nije u potpunosti završen fizički razvoj, nosi moguće zdravstvene rizike za majku i njezino dijete. Stoga ne iznenađuje prepoznata važnost educiranja udomitelja o temama vezanim uz trudnoću i porod sa zdravstvenog aspekta.

Prijedlozi za unapređenje trenutnog stanja udomiteljstva trudnica ili roditelja s djetetom

Petim istraživačkim pitanjem željelo se utvrditi što stručnjaci predlažu za unapređenje trenutnog stanja udomiteljstva trudnica/roditelja s djetetom u RH. Prva dobivena kategorija odnosi se na **promjene/unapređenja vezana uz status i ulogu udomitelja**. Najveći broj sudionika ($f = 30$; 50,85%) navodi potrebu specijalizirane, obvezne i kontinuirane edukacije za udomitelje te kategorije. Nadalje, ističu potrebu uvećanja novčane naknade za obavljanje te vrste udomiteljstva ($f = 13$; 22,03%), kvalitetnije podrške, praćenja/kontrole i pomoći stručnjaka udomiteljskim obiteljima (npr. savjetovanje za korisnike i njihove obitelji, organiziranje grupa podrške) ($f = 12$; 20,34%), uvođenje mobilnih timova stručnjaka (na razini županije) ($f = 8$; 13,56%) i omogućavanje supervizije ($f = 7$; 11,86%). Sudionici smatraju važnim unapređenje procjene i uvjeta kod izdavanja dozvole udomiteljima ($f = 6$; 10,17%), što uključuje jasnije, standardizirane procjene udomitelja, zatim strože kriterije za dobivanje dozvola za bavljenje udomiteljstvom, određivanje dovoljno visoke starosne dobi udomiteljima (60 god.), kao i omogućavanje stručnjacima centra za socijalnu skrb izdavanje suglasnosti za smještaj trudnica i maloljetnih majki u udomiteljstvo odraslih ako ispunjavaju uvjete. Sudionici smatraju da bi ono trebalo biti profesionalno ($f = 6$; 10,17%) te da postoji potreba za dodatnom promocijom i motiviranjem udomitelja za ovaj oblik udomiteljstva ($f = 4$; 6,78%). Sudionici kao prijedlog za unapređenje navode i jasno određivanje obveza/dužnosti udomitelja u skrbi za trudnice/roditelje s djecom ($f = 2$; 3,39%) te paralelni rad stručnjaka s udomiteljima i s trudnicama/roditeljima ($f = 1$; 1,70%). Smatraju da udomiteljstvo treba biti sličnije stvarnom životnom okruženju ($f = 1$; 1,70%), što uključuje raspolaganje financijama i uključenost korisnika u brigu o domaćinstvu.

Kao unapređenja **na razini korisnika**, sudionici navode potrebu reguliranja obveza, prava i dužnosti maloljetnih majki ($f = 8$; 13,58%), npr. potrebu da im se uvjetuje, ali i facilitira obveza završetka obrazovanja, pronalaska zaposlenja, briga o kućanstvu, djetetu i slično. Da se majkama/roditeljima s djetetom omogući duži boravak u udomiteljskim obiteljima (do 3. god. djetetova života) ($f = 2$; 3,39%), kao i da se zakonski uredi pružanje podrške majkama/roditeljima i djeci nakon izla-

ska iz udomiteljske obitelji ($f = 1$; 1,70%). Sudionici prepoznaju važnost rada s primarnom obitelji maloljetne trudnice ($f = 1$; 1,70%). Vezano uz područje unapređenja **na razini sustava**, stručnjaci navode važnost edukacije stručnjaka, tj. unapređenja njihovih znanja vezano uz to područje udomiteljstva ($f = 4$; 6,78%) te unapređenje suradnje na razini sustava, tj. Ministarstva s centrima za socijalnu skrb i drugim ustanovama radi zaštite dobrobiti korisnika ($f = 1$; 1,70%).

Sudionici ističu potrebu unapređenja obvezne i kontinuirane edukacije za udomitelje te kategorije korisnika, koja bi trebala biti specijalizirana. U okviru programa Kvalitetno udomiteljstvo za djecu – razvoj i unapređenje procesa i stručnih mehanizama za osiguravanje kvalitetne skrbi za djecu u udomiteljskim obiteljima u partnerstvu Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Hrvatske udruge socijalnih radnika, Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, Foruma za kvalitetno udomiteljstvo djece i Siriusa – Centra za psihološko savjetovanje, edukaciju i istraživanje u razdoblju od 2017. do 2020., tiskana su dva priručnika: Priručnik za provođenje osnovnog i dodatnog osposobljavanja udomitelja za djecu (Miharija, 2021a) i Priručnik za udomitelja (Miharija, 2021b). Važno je istaknuti da se u Priručniku za provođenje osnovnog i dodatnog osposobljavanja udomitelja za djecu (Miharija, 2021a) posebno izdvaja tema „Izazovi i specifičnosti udomljavanja maloljetnih trudnica, maloljetnih majki i roditelja do godinu dana života djeteta“ čiji je cilj upoznati polaznike edukacije za udomitelje s položajem i osjećajima maloljetnih trudnica i/ili roditelja te zahtjevima koji se postavljaju pred udomitelje. Kao dodatna aktivnost uz teorijsku obradu te teme predviđa se gostovanje predstavnika udruge/organizacije iz lokalne zajednice koja radi s maloljetnim trudnicama/roditeljima i patronažnim sestrama. S druge strane u Priručniku za udomitelja (Miharija, 2021b) propušteno je radi promocije udomiteljstva dodatno razraditi teme i senzibilizirati udomitelje za tu skupinu korisnika. I u ovom istraživanju, kao i u istraživanju Rogić Šneperger (2009) sudionici predlažu osiguravanje dovoljnog broja supervizora za udomitelje zbog njihove velike odgovornosti, stresa, potrebe čuvanja granica, uvažavanja majke/roditelja djeteta, nepreuzimanja njihove uloge te brige za sigurnost djeteta. S obzirom na regionalne razlike u rasprostranjenosti udomiteljstva u Hrvatskoj, istaknuta je važnost promocije udomiteljstva, što navodi i Laklija (2011), dodajući važnost otvaranja novih komunikacijskih kanala, kao primjerice kriznog telefona za udomitelje te mobilnih timova podrške.

Stručnjaci istraživanja navode da udomiteljstvo za trudnice ili roditelje s djetetom vide kao profesionalno, a isto se navodi u brojnim radovima (Laklija, 2011; Sabolić i Vejmelka, 2015). Navode da je potrebna i promjena zakonodavnog okvira kojim se uređuju naknade udomiteljima na način da se one uvećaju i prilagode zahtjevnosti skrbi o toj kategoriji korisnika. Nadalje, dob udomitelja, kao uvjet za obavljanje udomiteljstva, procjenjuje Tim za udomiteljstvo umjesto trenutnoga zakonskog ograničenja dobi udomitelja te time omogućiti da se stariji udomitelji s iskustvom dugogodišnjeg obavljanja udomiteljstva, nakon procjena i edukacija, bave udomiteljstvom trudnice/roditelja s djecom. Slično tome Sabolić i Vejmelka (2015) smatraju da stariji udomitelji i dalje mogu obavljati svakodnevne aktivnosti i biti od iznimne pomoći i podrške ugroženim majkama s djecom koje se ne mogu nigdje smjestiti, prepoznajući potencijal stvaranja odnosa koji slični odnosu majka/otac – kćer, odnosu baka/djed – unuk/-a, što bi doprinijelo psihofizičkom razvoju korisnika.

Sudionici prepoznaju pozitivne učinke smještaja trudnica ili roditelja s djetetom u udomiteljstvo, posebno iz razloga što je taj oblik smještaja najbliži stvarnom životnom okruženju, a pri tome ističu i važnost podrške udomiteljskim obiteljima koja uključuje sustav zdravstva, obrazovanja,

zapošljavanja i stanovanja (Aparicio, Gioia i Pecukonis, 2018). Prepoznata je i važnost kvalitetne procjene udomitelja u dijelu kapaciteta prepoznavanja i odgovaranja na potrebe majke/roditelja da stekne/unaprijedi vještine odgovornog roditeljstva, ali da ne zanemari ni svoje potrebe te da udomitelji postave granice i obveze, prava i dužnosti korisnika tijekom smještaja u udomiteljskoj obitelji. Adams i Bevan (2011) ističu važnost izrade pisanih procedura i pravilnika o tome kako udomitelji trudnica/roditelja s djecom trebaju postupati, što bi obuhvaćalo razradu uloge i odgovornosti udomitelja, pravni kontekst i plan skrbi s jasno određenim fazama njegova revidiranja, kao i izrade i praćenja pisanih izvješća udomitelja. Ističe se i potreba pružanja podrške majkama/roditeljima i djeci nakon smještaja, ali i nakon izlaska iz udomiteljstva te rada s njihovim obiteljima (Adams i Bevan, 2011). Sudionici ističu potrebu bolje suradnje Ministarstva s centrima za socijalnu skrb i drugim ustanovama i institucijama. Važno je naglasiti da je najveća odgovornost za sve te promjene na sustavu, što pokazuju i izjave sudionika koji najviše poteškoća i prepreka, kao i mogućnosti promjene/unapređenja nalaze upravo na strani sustava.

METODOLOŠKA OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA

Metodološka ograničenja istraživanja proizlaze iz činjenice da su u istraživanju sudjelovali stručnjaci koji rade u području zaštite prava djece i obitelji neovisno o mjeri u kojoj se susreću s temom istraživanja. Stoga su istraživači bili ograničeni u dobivanju „najprikladnijeg“ uzorka, odnosno stručnjaka s više iskustva u radu s trudnicama/roditeljima, s djecom koja bi im mogla dati i najiscrpnije informacije o temi. Nadalje, sami podatci prikupljali su se putem upitnika koji se sastojao od sedam otvorenih pitanja vezanih za udomiteljstvo trudnica ili roditelja s djetetom. Navedena metoda prikupljanja podataka odabrana je iz praktičnog razloga budući da je na seminarima, tijekom kojih je istraživanje provedeno, prisustvovao veći broj stručnjaka, kao i iz razloga jer omogućavaju veću slobodu ispitaniku u odgovaranju i širi raspon odgovora da bi se dobio uvid u njihova iskustva i doživljaj teme istraživanja budući da se radi o prvom istraživanju u Republici Hrvatskoj o tome. No, ograničenja s kojima smo se suočili, upravo iz razloga jer su korištena otvorena pitanja, izostanak su odgovora nekih sudionika na pojedina pitanja. Neki odgovori bili su previše općeniti, nepotpuni, nedovoljno jasno povezani s pitanjem te ih je bilo teže kvantificirati, a za neki su nakon detaljne analize članica istraživačkog tima odbačeni jer se nisu sadržajno mogli povezati s pitanjem. Također, odgovori su bili sadržajno različiti te su se neki pojavili s niskom frekvencijom. Iz odgovora sudionika zamjetno je da su se pri odgovaranju sudionici istraživanja vodili uz činjenice, znanja i iskustvo, također i emocijama. Primjena otvorenih pitanja u upitniku, osim što zahtijeva više vremena za analizu, također predstavlja i veći rizik za pogrešku u procesu analize i interpretacije odgovora. Rezultati ovise o vještinama, uvidima i analitičkim sposobnostima istraživača, a jedan od izazova analize sadržaja je činjenica da je vrlo fleksibilna (Elo i Kyngas, 2008). Uzimajući u obzir navedeno, vjerodostojnost je osigurana triangulacijom perspektiva članova istraživačkog tima tijekom obrade podataka (u kontekstu ovog istraživanja radilo se o trima perspektivama).

Unatoč metodološkim ograničenjima, rezultati ovog istraživanja ukazuju na prepoznate poteškoće, izazove, ali i prednosti udomiteljstva trudnica, majki i roditelja s djecom, no u budućim bi, posebno kvalitativnim istraživanjima (radi produbljivanja nalaza ovog istraživanja), osim stručnjaka koji imaju iskustvo smještavanja i pružanja podrške toj populaciji korisnika, trebalo obuhvatiti i udomitelje,

ali i same korisnike tog tipa udomiteljstva uzimajući u obzir njihovu specifičnost (npr. maloljetnost, tranziciju u roditeljstvo, okolnosti života koje su dovele do smještanja roditelja s djecom i sl.). Također, bilo bi važno istražiti ishode izvanobiteljskog oblika skrbi za trudnice, majke i roditelje s djecom s obzirom na smještaj u ustanovi ili udomiteljskim obiteljima te provesti longitudinalna istraživanja na uzorku korisnika te kategorije udomiteljstva, a sve radi osiguravanja kvalitetne i cilijane podrške korisnicima te unapređenja udomiteljstva trudnica i roditelja s djecom.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

S obzirom da je ovo prvo istraživanje u području udomiteljstva trudnica, majki ili roditelja s djecom u Hrvatskoj, ono je dalo uvid u doživljaj stručnjaka o njegovu stanju i izazovima, ali i konkretne smjernice za njegovo unapređenje. Rezultati istraživanja upozoravaju na nerazvijenost udomiteljstva trudnica/roditelja s djecom pri čemu i sudionici istraživanja imaju malo iskustva s konkretnim slučajevima udomiteljstva trudnica/roditelja s djecom. Prateći statističke podatke o broju trudnica/roditelja s djecom u udomiteljskim obiteljima, navedeno ne iznenađuje. S obzirom na navedeno može se postaviti pitanje, koliko su potencijali ovog tipa udomiteljstva koji su prepoznati u svijetu, prepoznati i iskorišteni kod nas. Stručnjaci kao izazove u radu na udomiteljstvu trudnica/roditelja s djetetom ističu manjak zainteresiranih i kompetentnih udomitelja za tu korisničku skupinu. Sudionici smatraju da bi udomitelji trudnica i majki s djecom trebali imati specifična znanja iz područja razvojne psihologije, komunikacijskih vještina, roditeljstva i roditeljskih vještina, kao i tema vezanih za zdravstvenu skrb i njegu djece i trudnica da bi adekvatno mogli odgovoriti na specifične potrebe te korisničke skupine. Nadalje, smatraju da je potrebna minimalno srednja stručna sprema udomitelja, dok bi bilo poželjno da su udomitelji pomagačkih profesija, tj. da posjeduju specijalizirana znanja. Dodatno, udomitelji bi, između ostalog, trebali imati vještine pružanja pomoći i podrške trudnicama i majkama u preuzimanju brige o djetetu i osamostaljivanju, biti spremni nositi se s kriznim i konfliktnim situacijama, biti empatični, a kao poželjno navodi se i iskustvo odgoja vlastite djece. Uočljivo je da specifične kompetencije udomitelja trudnica, majki i roditelja s djecom koje opisuju sudionici upozoravaju na visoku razinu potrebnih osobina, znanja i vještina. Sudionici također prepoznaju da je potrebna edukacija udomitelja trudnica i roditelja s djecom koja bi trebala uključiti teme na razini sustava koje se odnose na ulogu stručnjaka i udomitelja, prije svega na zakonsku podlogu i regulativu prava i obveza trudnica i roditelja s djecom te samih udomitelja. Dodatno, uključivanje djetetova oca, šire obitelji i zajednice te poticanje njihove međusobne suradnje i komunikacije prepoznato je kao važna tema pri edukaciji i osiguravanju podrške kako trudnicama i roditeljima s djecom tako i udomiteljima.

Rezultati dobiveni ovim istraživanjem mogu imati praktičnu vrijednost u smislu osmišljavanja i unapređenja kurikuluma obvezne edukacije udomitelja temeljem prepoznatih tematskih područja sa strane stručnjaka, kao i upozoravanja na važnost prepoznavanja udomiteljstva trudnica/roditelja s djetetom kao specijaliziranog udomiteljstva (uvažavanje specifičnosti vezane uz potrebe i rizike te populacije korisnika) te poticanja promocije i zagovaranja udomiteljstva i za tu kategoriju korisnika. U tom kontekstu važno je definirati kompetencijski okvir udomitelja te u zakonu jasnije definirati prava i dužnosti udomitelja trudnica ili roditelja s djetetom i samih korisnika/ka da bi i sami udomitelji imali konkretne informacije, što znači preuzimanje te uloge, ali i da bi same poten-

cijalne korisnice/ci temeljem toga informirano sudjelovali u odluci o njihovu smještaju. S obzirom na to da će se veliki broj udomitelja zbog svoje dobi (više od polovice evidentiranih udomitelja u dobi je iznad 55 godina (MROSP, 2021) uskoro „po sili zakona“ prestati baviti udomiteljstvom, to će dovesti do dodatnog smanjivanja njihova broja. Uzimajući u obzir iskustvo i potencijal tih udomitelja (ako se žele i dalje nastaviti baviti udomiteljstvom, te su za to u skladu s procjenom stručnjaka sposobni) važno je promisliti o izmjeni zakonskih pretpostavki za bavljenje udomiteljstvom te kategorije korisnica/ka, na način da se proširi njihova dob za bavljenje udomiteljstvom. Time bi se smanjio odljev udomitelja i stvorili uvjeti za razvoj udomiteljstva trudnica i roditelja s djecom. I sami sudionici istraživanja prepoznaju kapacitete starijih udomitelja te da su u životnoj fazi koja se poklapa s tzv. ulogom „bake i djeda“. Osim navedenog važno je educirati i stručnjake u sustavu socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja i zdravlja o specifičnostima udomiteljstva trudnica, majki i roditelja s djecom. Nadalje, ovaj rad upućuje i na potrebu razvoja sustava za podršku majkama/roditeljima s djecom i nakon izlaska iz udomiteljskih obitelji putem tzv. obitelji za podršku koje mogu biti one udomiteljske obitelji iz kojih su korisnici izišli ili neke druge udomiteljske obitelji u lokalnoj zajednici gdje majka/roditelj s djetetom živi.

LITERATURA

- Adams, P. i Bevan, S. (2011). Mother and baby foster placements; experiences and issues. *Adoption & fostering*, 35(2), 32–40.
- Aparicio, E., Pecukonis, E. V. i O'Neale, S. (2015). „The love that I was missing“: Exploring the lived experience of motherhood among teenmothers in foster care. *Children and youth services review*, 51, 44–54.
- Aparicio, E. M., Gioia, D. i Pecukonis, E. V. (2018). „I can get through this and I will get through this“: The unfolding journey of teenage motherhood in and beyond foster care. *Qualitative social work*, 17(1), 96–114.
- Arnett (2010). *Adolescence and Emerging Adulthood: A Cultural Approach, 4th Edition*. Prentice Hall.
- Bermea, A. M., Forenza, B., Adams Rueda, H. i Toews, M. L. (2018). Resiliency and adolescent motherhood in the context of residential foster care. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 1–12.
- Connolly, J., Heifetz, M. i Bohr, Y. (2012). Pregnancy and motherhood among adolescent girls in child protective services: A meta-synthesis of qualitative research. *Journal of Public Child Welfare*, 6(5), 614–635.
- Dobrotić, I., Pećnik, N. i Baran, J. (2015). *Potrebe roditelja i pružanje usluga roditeljima koji podižu djecu u otežanim okolnostima*. Udruga Roditelji u akciji – RODA.
- Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M. i Jelača, N. (2005). Socio-demografska obilježja i iskustva udomiteljskih obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*, 12(1), 89–106.
- Dworsky, A. i Courtney, M. E. (2010). The risk of teenage pregnancy among transitioning foster youth: Implications for extending state care beyond age 18. *Children and Youth Services Review*, 32(10), 1351–1356.

- Elo, S. i Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of advanced nursing*, 62(1), 107–115.
- Haight, W., Finet, D., Bamba, S. i Helton, J. (2009). The beliefs of resilient African American adolescent mothers transitioning from foster care to independent living: A case-based analysis. *Children and Youth Services Review*, 31, 53–62.
- Kletuš, M. (2017). *Doživljaj majčinstva i izvori podrške maloljetnih smještenih u instituciju socijalne skrbi*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet.
- Knight, A., Chase, E i Coram, T. (2006). Teenage Pregnancy among Young People in and Leaving Care: Messages and Implications for Foster Care. *Adoption & Fostering*, 30(1), 58–69.
- Laklija, M. (2011). Pristupi udomiteljskoj skrbi za djecu u svijetu i čimbenici koji utječu na ishode udomiteljstva. *Revija za socijalnu politiku*, 18(3), 291–309.
- Miharija, M. (2021a). *Priručnik za provođenje osnovnog i dodatnog osposobljavanja udomitelja za djecu*. Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- Miharija, M. (2021b). *Priručnik za udomitelja*. Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2011-2020). *Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi 2012 – 2020*. Preuzeto s: <https://mrosp.gov.hr/strategije-planovi-programi-izvjesca-statistika/4165>
- Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2018a). *Individualni plan transformacije i deinstitucionalizacije Dječjeg doma Zagreb*. Preuzeto s: <https://domzadjecu.hr/wp/razvoj-sustava>
- Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2018b). *Plan deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018. – 2020. godina*. Preuzeto s: <https://mdom-sp.gov.hr/proces-transformacije-i-deinstitucionalizacije-10662/10662>
- Ministarstvo rada mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2021a). *Nacionalni plan razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. godine*. Ministarstvo rada mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.
- Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2021b). *Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2020. godini*. Preuzeto s: <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisticko%20izvjesce%20u%20RH%20za%202020.%20godinu.PDF>
- Ohene, Serena K. i Garcia, A. (2020). Narratives of women's retrospective experiences of teen pregnancy, motherhood, and school engagement while placed in foster care. *Children and Youth Services Review*, 108(C).
- Obiteljski zakon. *Narodne novine*, 103/15, 98/19.
- Pacifici, C., Delaney, R., White, L., Cummings, K. i Nelson, C. (2005). Foster parent college: Interactive multimedia training for fosterparents. *Social Work Research*, 29(4), 243–251.
- Pryce J. M. i Samuels G. M. (2010). Renewal and risk: The dual experience of young motherhood and aging out of the child welfare system. *Journal of Adolescent Research*, 25(2), 205–230.

Radey, M., Schelbe, L., McWey L. M., Holtrop, K. i Canto, A. I. (2016). „It's really over whelming”: Parent and service provider perspectives of parents aging out of foster care. *Children and Youth Services Review*, 67, 1–10.

Rogić Šneperger, Lj. (2009). Uloga supervizije u promjeni očekivanja udomitelja. U A. Selak-Živković (ur.), *Zbornik radova Supervizija udomitelja* (str. 120-125). Udruga za inicijative u socijalnoj politici.

Sabolić, T. i Vejmelka, L. (2015). Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka. *Holon*, 5(1), 6–42.

Schelbe, L. i Mullins Geiger, J. (2017). Parenting under pressure: Experiences of parenting while aging out of foster care. *Child and adolescent social work journal*, 34, 51–64.

Stanić, S. (2011). *Kada djeca imaju djecu. Analiza stanja i preporuke za postupanje u slučajevima maloljetničkih trudnoća i roditeljstva*. Ured Unicef -a za Hrvatsku i Udruga roditelja „Korak po korak”.

Thompson, S. (2010). The complexities of supporting teenagers in pregnancy. *British journal of midwifery*, 18(6), 368–372.

Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine*, 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, 18/22, 46/22.

Zakon o udomiteljstvu. *Narodne novine*, 90/11, 78/12, 115/18, 18/22.

PREGNANCY OR PARENTING FOSTER CARE FROM THE PERSPECTIVE OF AN EXPERT

Maja Laklija

Social Work Study Centre, Faculty of Law, University of Zagreb

Antonia Vladić

Social Welfare Center Zagreb, Peščenica Branch

Silvija Stanić

Parents' Association "STEP BY STEP"

ABSTRACT

The aim of this paper was to gain insight into the experience of a specialist working with pregnancy or parenting in foster care. The survey was conducted with experts (N=59) from the area of protection of children's and family rights. Data were collected by questionnaire and then processed by quantitative content analysis. The results indicate the underdevelopment of pregnancy or parenting foster care in Croatia, where experts describe challenges in the form of difficulties and obstacles for foster families, beneficiaries, the state, and professionals. They recognize the foster care of underage mothers and underage parents as particularly sensitive, which brings certain challenges in care and risks. The competencies that foster parents of pregnant women or parents with children should have are described through knowledge and skills, required education, age, personal characteristics, and previous experience. Experts state that foster care education should include topics related to the role of professionals, the system, and foster parents, as well as topics related to the relationship and duties of foster parents towards pregnant women/parents and their children, as well as topics related to foster parents' contact with the partner (the child's father), the family of the minor pregnant woman or mother, as well as with the local community. Experts also give recommendations for improving the current state of pregnancy or parenting foster care in the Republic of Croatia.

Keywords: foster care, pregnant women and parents with a child, perspective of experts, competencies and education of foster parents